

ПРИНОС КЪМ МЕТОДИКАТА НА ОБУЧЕНИЕТО ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК КАТО ВТОРИ ЕЗИК

Росица Пенкова. (2013). *Интензивно обучение по български език. Теоретични и практически аспекти на образователното взаимодействие в българските общности в чужбина*. София: УИ „Св. Климент Охридски“. 320 с. ISBN 978 954 07 35320

Кирил Димчев

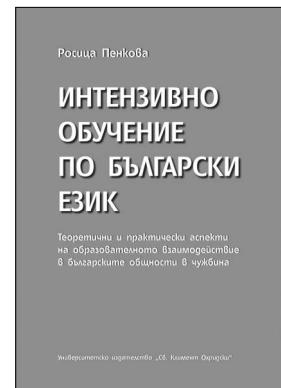
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Новоизлезлият труд на Росица Пенкова (РП) има за адресат широк кръг от читатели, за които образователното взаимодействие на занятията по български език (БЕ) представлява интерес. Приносната разработка на проблеми, някои от които са съвсем нови за научния курс, ще привлече вниманието на теоретици и практики – методици, лингвисти, социолингвисти, културолози и пр. Основанията ми за тази обща оценка са следните.

Отправна точка в теоретичните търсения на РП са модерни схващания за многоезичието като феномен на съвременното информационно общество. Изследването е актуално и е съобразено с европейски езикови политики, както и със заложените в Общата европейска езикова рамка цели на езиковото образование.

Амбициозна е поставената **цел** „да се обоснове методика за интензивно обучение по български език в българските общности в чужбина, както и да се потърсят възможности за интензификация на някои форми на обучение за българите в чужбина“ (с.10).

Предмет на труда е спецификата на интензивното изучаване на БЕ като втори език. Авторката е имала нелеката задача да разграничи: (1) БЕ като един от учебните предмети, включени в училищата с преподаване на официалния за страната език; (2) изучаването на БЕ в училища, в които някои от учебните предмети се преподават на БЕ; (3) БЕ в съботно-неделни училища, курсове, школи и пр. (с. 91–92). За да преодолее тези трудности, методичката използва богат арсенал от изследователски процедури: прави теоретичен анализ на

голям брой български и чужди литературни източници; събира и анализира емпирични данни с помощта на различни инструменти на Европейското езиково портфолио; експериментира нови технологични решения; въз основа на резултатите от експеримента обосновава система от упражнения, някои от които под формата на тестови задачи; анкетира ученици и учители; сравнява варианти на учебни програми, като разкрива общото и различното в целите и в учебното съдържание; формулира задачи за работа с Уеб 2 инструменти и дава идеи за самостоятелното им решаване и пр. Различни варианти на предлаганата система са апробирани в българското училище в Будапеща и в българското неделно училище в град Бердянск (Украйна).

На изследователската цел съответства стройната и функционална *структура*, която включва: *предговор* (с. 7–15), *три глави* (с. 17–231), *заключение* (231–234), *литература* (с. 235–246) и *приложения* (с. 247–316).

В първата глава „*Изучаване на българския книжовен език като втори език в съвременния европейски контекст*“ (с. 17–76) се интерпретират актуални за научния дискурс идеи. Разкриват се същността и функциите на триадата *първи език – втори език – чужд език*. Обоснованото от Р. Хъдсън схващане за класическата дихотомия *роден (майчин) език – чужд език*, при което всеки език след първия език се схваща като втори език, днес не отговаря на променените мултикултурни отношения. Специално внимание РП отделя на концепта *български език като втори език*, като отношенията *втори език* и *чужд език* тя разглежда като връзки между родово и видово понятие. Чуждият език е вид втори език, който се изучава в учебна обстановка, но не се използва в речевата среда на обучаваните. Вторият език е познат от социокултурното обкръжение.

Изследователката търси спецификата на разглежданите явления въз основа на задълбочен и многостранен анализ. Приноси са разсъжденията ѝ за спецификата на БЕ в българските общности в чужбина: „Българският език се овладява не като първи език, както това е в училищата в България, нито дори като втори език, както това е за билингвите (турци, роми) в нашата страна. В *чуждоезиковото обкръжение* българският език се изучава често като втори, без да има статута на официален държавен език в страната, в която живеят изучаващите езика“ (с. 22–23). Тези разсъждения, които се подкрепят с професионалния анализ на богат емпиричен материал, са доказателство за изследователските способности на авторката, за уменията ѝ да анализира сложни езикови и социокултурни явления.

Образователна, патриотична и общокултурна стойност имат изводите, направени в първа глава.

– Тенденцията за засилено изучаване на БЕ в българските общности в чужбина налага да се предприемат редица мерки, като в съответните страни се изпращат учители от България, а за подготовката и допълнителната квалификация на учителите се организират курсове, семинари и пр. в България.

– В училищата, в които се изучава БЕ, се осъществява взаимодействие между езиковите дисциплини с цел положителен трансфер на лингвистични знания и комуникативноречевни умения. Крайният резултат трябва да бъде взаимодействието не само между езиците, но и между културите.

– Очевидна е необходимостта ДООИ да се адаптират към специфичните условия на изучаването на БЕ в чужбина, а не безкритично да се копират държавните стандарти, валидни за изучаването на БЕ като първи език.

Изводите, които авторката прави, й дават основание да преосмисли целите и задачите на обучението по БЕ в българските общности в чужбина, да актуализира учебното съдържание, да оптимизира методите, похватите и формите на работа с оглед на съвременните условия, при които се организират и провеждат занятията по БЕ.

Във втората глава (с. 77–187) „*Интензивно изучаване на българския език в чуждоезикова среда*“ се анализират съществени проблеми, по-важните от които са свързани със: спецификата на интензивното обучение по БЕ, целите на обучението в българските общности в чужбина, учебното съдържание по БЕ, методите на обучение, системата от упражнения за развиване на комуникативноречевни умения, средствата на обучението. По съдържание и по структура тази глава всъщност в минимизиран вид има характеристиките на една цялостна методика на обучението по БЕ като втори език.

Интензивното изучаване на БЕ в българските общности в чужбина РП представя като *нова форма на обучение*, „която осигурява овладяването на езика до степен на използване като средство за общуване и в професионална дейност“, придобиваща все по-масов характер. Характеристиката на интензивното обучение по български език на ученици от българските общности в чужбина се изгражда върху два компонента: 1) наложилите се традиции в чуждоезиковото обучение у нас; 2) някои специфики по отношение на педагогическите, лингвистичните, психологическите и психолингвистичните аспекти на тази дейност (с. 79).

Познаването на проблема „отвътре“ дава основания на авторката да предложи *преосмисляне на целите и задачите на обучението по български език* „с оглед на съвременната действителност, когато българският език е предмет на изучаване в българските общности в чужбина и когато е език, на който се води обучението“ (с. 91). Целите следва да са съобразени с възможността всички ученици от българските общности в чужбина, които изучават БЕ, да достигнат „такава комуникативна компетентност, която е в съответствие с изискванията на обществото и на потребностите на личността“ (с. 93). Особено важно за авторката е *формирането на нагласа* у обучаваните „за съзнателно и непрекъснато усвояване и усъвършенстване на българския език“ (с. 93).

Като се съобразява със съвременните научни постижения и отчита общите изисквания на Съвета на Европа (Рамка, 2006) към езиковата подготовка на личността по езикови равнища, РП конкретизира целите на обучението по БЕ на ученици от българските общности в чужбина за всяка от формите на обучение (с. 95–97).

В третата глава *„Интензификация на някои форми на обучение по български език за българите в чужбина“* (с. 187–230) вниманието е насочено към форми и средства на обучение, посредством които може да се интензифицира обучението по БЕ за българите в чужбина, когато БЕ се изучава като учебен предмет в училища с преподаване на официалния език на страната, в която те живеят. Възможности за интензификация авторката търси във *Уеб 2.0 платформа*, която позволява да бъдат апробирани съставени от учителите варианти на работа с уеб 2.0 инструменти (вж. с. 187–194). Защишава се тезата, че „не е възможно да се очаква интензификация на учебния процес, т.е. за малко време (езикът се изучава обикновено с малък брой часове) да се постигне висок резултат, ако учениците се обучават с учебници, които са предназначени за училищата в България. Само специално създадени учебници и учебни помагала, съобразени със специфичните условия, при които се изучава българският език в българските общности в чужбина, може да отговорят на комуникативните потребности и възможности на учениците с български произход“ (с. 194–195). Според авторката „концептуалният модел на такъв учебник се основава на разбирането, че е необходимо у учениците да се формира компетентност, която да им позволява да използват езика като средство за общуване“ (с. 195).

На осъществяването на *перманентна квалификация на учителите* РП гледа като на „основно условие за поддържане на високо качество“. Грижата за квалификацията на учителите се свързва с „възникването на специфични възпитателни и дидактически проблеми, обусловени от ситуацията, в която се изучава българският език в чужбина“ (с. 223).

Обект на самостоятелен анализ могат да бъдат многобройните приложения (с. 252–316), на които авторката се опира при обосновката на теоретичните си постановки. Това са приложения, изграждащи скелета на една комуникативно-ориентирана методика. Препоръчаните методически решения се основават на конкретни факти, отнасящи се до: личността на обучаваните, техните интереси, познавателните им възможности, социокултурните им характеристики и пр.

Литературата (с. 235–246) включва както цитирани, така и използвани източници (118 на кирилица и 58 на латиница). Тази обхватна библиография може да служи като източник на сведения за всичко публикувано досега по проблемите на езиковата методика. Библиографията ще се използва не само за справки; тя предлага и полезна информация за теоретичните и практическите аспекти на разглежданите от авторката проблеми.

С голяма благодарност ще бъдат посрещнати от читателите **два** **показалеца** – на термините и на имената, които се срещат в изложението. В зависимост от интересите си читателят може да започне да чете книгата, като прави справки за интересувашите го понятия или автори, които са писали по съответните проблеми.

Изследването *„Интензивно обучение по български език. Теоретични и практически аспекти на образователното взаимодействие в българските общности в чужбина“* дава основание да се направи извод, че то обобщава сведенията, свър-

зани с изучаването на БЕ като втори език. Всъщност авторката предлага цялостна методика, от каквата теоретици и практики отдавна имат нужда. РП доразвива идеи от съществуващи езикови методики, дообогатява ги и прави собствени приноси. Проявяват се както нейните способности за анализ на сложни образователни и социокултурни феномени, така и уменията ѝ да ръководи екипи от учители и студенти, които се интересуват от разработваните проблеми. Обективната и точна оценка на фактите, които са установени експериментално, позволява да се доверим на изводите, отнасящи се до проверени научни хипотези.

Рецензията е цялостна методика за интензивно обучение по БЕ в българските общности зад граница, която предлага възможности за оптимизация на някои учебни форми. Обоснована е система от лингвистични знания и комуникативноречеви умения, които следва да се формират у учениците в обучението по БЕ като първи език в основното училище. Разработена е технология за осъществяване на интегрални взаимодействия между БЕ и изучаваните други езици в училище. Открити са структурообразуващите понятия с оглед на интегралните възможности на езиковите дисциплини. Изграден е теоретичен модел за оптимизиране на обучението по БЕ и издигането му на равнището на съвременните тенденции.

В практически план привлича вниманието разработеният нов модел на тестове за измерване на комуникативната компетентност на учениците. Съставени са методически ръководства и книги с тестови задачи за обучение и проверка в средното училище в България и е подготвена банка от изпитни тестове. Разработени са общообразователни изисквания към обучението по БЕ за училища в Украйна и в Унгария, съставени са тестове за българи в чужбина. Изготвена е система за проверка и оценка по БЕ за български кандидат-студенти от чужбина.

Проучването „Интензивно обучение по български език. Теоретични и практически аспекти на образователното взаимодействие в българските общности в чужбина“ е широкообхватен труд, който се отличава с актуалност на разработените проблеми, с богатство на обосноващите идеи, с професионалната им интерпретация. С тези свои особености трудът е явление в съвременната методическа и лингвистична литература.

CONTRIBUTION TO THE METHODOLOGY FOR TEACHING BULGARIAN AS A SECOND LANGUAGE

Prof. Kiril Dimchev, PhD

✉ Sofia University “St. Kliment Ohridski”
15 Tsar Osvoboditel Blvd.
1504 Sofia, Bulgaria
Email: kirildimchev@abv.bg